

Správa

o plnení aktualizovanej Konceptie väzenstva v Slovenskej republike

Koncepcia väzenstva v Slovenskej republike (ďalej len „konceptia“) bola prijatá vládou Slovenskej republiky uznesením č. 897 zo dňa 7. decembra 1993 ako základný programový dokument, ktorý mal vytvoriť priestor na celkovú transformáciu väzenstva na Slovensku a jeho ďalší rozvoj. Splnením krátkodobých a strednodobých zámerov a cieľov vytýčených na roky 1993 - 1998 sa ukončila transformácia slovenského väzenstva. Konceptia bola aktualizovaná z dôvodov nového územného a správneho usporiadania a dopracovaná o nové úlohy.

Správa sa predkladá na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 1223, bod C.1-V/7 zo dňa 17. 12. 2003 na zabezpečenie plnenia úloh uložených v Pláne práce vlády Slovenskej republiky.

I.

Správa o plnení aktualizovanej konceptie za rok 2001 bola prerokovaná a schválená vo vláde Slovenskej republiky dňa 12. 6. 2002 a zároveň uložila ministromi spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministri spravodlivosti“) zabezpečiť pokrytie nárastu počtov obvinených v Ústave na výkon väzby v Bratislave, Ústave na výkon väzby v Žiline a Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby v Leopoldove zvýšením ubytovacej kapacity rekonštrukciou existujúcich objektov z položiek kapitoly Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky na rok 2002. Ďalej bolo ministromi spravodlivosti uložené predložiť na rokovanie vlády Slovenskej republiky správu o plnení aktualizovanej Konceptie väzenstva v Slovenskej republike s termínom splnenia do 30. júna 2004.

Vláda Slovenskej republiky svojím uznesením č. 1248 zo dňa 13. novembra 2002 schválila pre rok 2003 systemizáciu početných stavov príslušníkov v počte 4 656 a zamestnancov zboru v počte 412. Uznesením č. 967 zo dňa 8. októbra 2003 schválila pre rok 2004 systemizáciu početných stavov príslušníkov v počte 4 806 a zamestnancov zboru v počte 412.

Pri hodnotení plnenia jednotlivých úloh je možné konštatovať, že napriek pretrvávajúcemu vysokému záujmu občanov o štátnu službu v zbere nebol splnený plánovaný počet príslušníkov (príloha č. 1). Vysoký počet uchádzačov nespĺnil zákonom stanovené požiadavky na prijatie najmä z dôvodov zdravotnej, telesnej a duševnej nespôsobilosti na výkon štátnej služby. Pretrvávajúcim problémom je neplnenie systemizovaných počtov v Ústave na výkon väzby v Bratislave, kde záujemcovia o štátnu službu sú spravidla z iných krajov. Taktiež pretrváva minimálny záujem právnikov a lekárov o službu v zbere. Dôvodom neplnenia systemizovaných počtov v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Leopoldov je príprava ústavu na otvorenie a sprevádzkovanie rekonštruovaného objektu „Hrad“ na ubytovanie odsúdených III. nápravno-výchovnej skupiny a odsúdených na výnimočný trest odňatia slobody v roku 2004. Nábor príslušníkov pokračuje aj v roku 2004.

Skúsenosti zo zabezpečovania výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody v jednej objektovej sústave potvrdzujú, že ich riadenie je síce náročnejšie, ale ekonomickejšie a zvyšuje sa úroveň bezpečnosti. Rovnaké skúsenosti tlmočili aj pracovníci iných väzenských služieb, ale s odporúčaním, aby ubytovacie kapacity nepresahovali 800 - 1 000 miest (za optimálne sú považované väzenské zariadenia s kapacitou asi 500 miest).

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 668 zo dňa 11. júla 2001 uložila ministrovi spravodlivosti pokračovať v rokovaní s príslušnými orgánmi v Trenčianskom kraji so zámerom doriešiť podmienky na vybudovanie chýbajúcich ubytovacích kapacít v tomto kraji pre potreby výkonu väzby a prehodnotiť možnosť výstavby účelového objektu na výkon väzby v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Dubnici nad Váhom s termínom splnenia do 31. decembra 2002.

Napriek viacerým rokovaniam s príslušnými orgánmi v Trenčianskom kraji sa nepodarilo získať vhodný objekt, ktorý by bol po rekonštrukcii vhodný na výkon väzby. Ani opakované rokovania na Ministerstve pre správu a privatizáciu národného majetku Slovenskej republiky (do roku 2002) a písomná žiadosť o pomoc pri riešení tejto úlohy neboli úspešné. Preto minister spravodlivosti rozhodol, aby bol spracovaný lokálny program rekonštrukcie Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Dubnici nad Váhom aj na účely výkonu väzby s tým, že výstavba objektu bude zahrnutá vo východiskách štátneho rozpočtu kapitoly Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v rokoch 2005 až 2008.

Pri hľadaní aktuálneho riešenia sa javilo ako najoptimálnejšie zabezpečenie rozšírenia ubytovacích kapacít v súčasných ústavoch ich nadstavbou, rekonštrukciou a využitím podkrovia, ktoré na jednej strane zvýši ubytovaciu kapacitu a súčasne prispejú i k zlepšeniu technického stavu objektov. Navrhované úpravy na zvýšenie ubytovacích kapacít výkonu väzby sú rozplánované do roku 2008.

Zbor sa sústredil aj na hľadanie možností a vytvorenie podmienok na rekonštrukciu ubytovacieho monobloku Ústavu na výkon väzby Bratislava za súbežného zabezpečovania väzby pre Bratislavský kraj a Najvyšší súd Slovenskej republiky, a to s minimálnym znížením kapacity ústavu. Ubytovací objekt bol postavený v roku 1936 a od tej doby nebola vykonaná rozsiahlejšia oprava alebo rekonštrukcia, ktorou by bola riešená jeho modernizácia. Aktuálnosť riešenia uvedeného problému zvyrazňuje zvyšovanie počtu osôb vo väzbe z Bratislavského, Trnavského a Trenčianskeho kraja, ako aj nové pohľady a požiadavky na výkon väzby, vyplývajúce z odporúčaní Rady Európy v penitenciárnej oblasti. Z uvedeného dôvodu rozhodol minister spravodlivosti o komplexnej rekonštrukcii a modernizácii celého areálu ústavu a jeho rozšírení aj do priestorov súčasného Generálneho riaditeľstva zboru, čo si vyžiada jeho presťahovanie do nových priestorov a navýšenie ceny rekonštrukcie na 500 mil. Sk. Rekonštrukcia je v štádiu zadania projektu a dosiahne sa ňou zvýšenie ubytovacej kapacity cca o 150 miest, vytvoria sa podmienky na pracovné a športové vyžitie a zlepšia sa sociálne podmienky väznených osôb. Vzhľadom na súčasný počet osôb vo výkone väzby v Ústave na výkon väzby Bratislava nebude novozískaná ubytovacia kapacita postačujúca. Preto je potrebné v hlavnom meste Slovenskej republiky uvažovať v budúcom období aj o výstavbe nového ústavu na výkon väzby s kapacitou cca 350 až 400 miest.

Postupnou rekonštrukciou objektov v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Leopoldov zbor dosiahne navýšenie kapacity o 186 miest na výkon väzby. V roku 2002 už bolo daných do užívania 43 miest. Súčasne dôjde k zníženiu ubytovacích kapacít pre výkon trestu odňatia slobody.

Pokiaľ by pretrvával nárast počtu osôb vo väzbe v Žilinskom kraji, bolo by potrebné rozšíriť kapacitu o 110 miest v Ústave na výkon väzby Žilina prístavbou štvorposchodovej budovy s umiestnením vychádzkových dvorcov na streche budovy. Stavebnými úpravami bola už v roku 2002 navýšená kapacita o 28 miest.

Vzhľadom na vývoj kriminality a s tým súvisiaci nárast počtov obvinených, hlavne z regiónov východného Slovenska, zbor uvažuje riešiť túto situáciu v novozískaných priestoroch bývalého Vojenského nápravného útvaru v Sabinove.

Predložením správy o plnení aktualizovanej Koncepcie väzenstva v Slovenskej republike na rokovanie vlády Slovenskej republiky v termíne do 30. 6. 2004 bude splnená aj druhá úloha.

II.

Predkladaná správa hodnotí z aktualizovanej koncepcie iba obdobie od 1. 1. 2002 do 31. 12. 2003 a upresňuje plnenie niektorých úloh v nasledujúcich rokoch. Možno konštatovať, že hlavné úlohy z krátkodobých a strednodobých zámerov a cieľov tak, ako boli stanovené v koncepcii na obdobie rokov 1993 - 1998, boli splnené.

V roku 2002 bol schválený zákon č. 451/2002 Z. z., ktorým sa menia a dopĺňajú základné právne predpisy upravujúce výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody. Cieľom citovaného zákona, ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov, bolo najmä zabezpečiť úhradu trov spojených s výkonom trestu odňatia slobody z peňažnej odmeny za prácu alebo z dávok dôchodkového zabezpečenia, resp. nemocenského poistenia, taktiež spôsob úhrady škody odsúdeným, poskytovanie sociálneho vreckového odsúdenému, ktorý nie je zaradený do práce, ďalej precíznejšie upraviť výkon trestu odňatia slobody cudzincov, podmienky zamestnávania a odmeňovania za vykonanú prácu a iné podmienky výkonu trestu odňatia slobody.

Cieľom citovaného zákona, ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 156/1993 Z. z. o výkone väzby, bolo najmä podrobnejšie upraviť úhradu trov spojených s výkonom väzby, upraviť podmienky prijímania návštev, balíkov, peňazí a pravidiel disponovania s nimi, ako aj upraviť spôsob náhrady škody spôsobenej obvineným, upraviť výšky a podmienky odmeňovania za prácu a iné podmienky výkonu väzby.

V roku 2002 pristúpil zbor k plneniu úlohy budovania informačného systému v organizačných zložkách. Predpokladané ukončenie a nasadenie integrovaného informačného systému zboru bude v rokoch 2006 a 2007.

Niektoré úlohy sa nedarilo plniť najmä v oblasti budovania nových ústavov a termíny ich plnenia sa posúvajú na ďalšie obdobie. Príčinou posúvania termínov je pretrvávajúci nedostatok finančných prostriedkov v rozpočte predovšetkým na kapitálové výdavky určené na investičnú výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu nehnuteľností, ako i bežné výdavky na údržbu a obstarávanie tovarov. Napriek uvedenému problému zbor splnil úlohy v oblasti dodržiavania zákonnosti v miestach, kde sa vykonáva väzba a trest odňatia slobody.

V schválených ukazovateľoch, resp. vo výdavkovej časti rozpočtu zboru za roky 2002 a 2003 bol rozpísaný objem kapitálových výdavkov cca 2 až 2,5 krát nižší ako si vyžadovali potreby zboru. Nižší bol aj objem bežných výdavkov v porovnaní s požiadavkami ústavov najmä na opravy nehnuteľností a prevádzku ústavov.

Ani závery komisie Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (ďalej len „Výbor CPT“) z návštevy niektorých ústavov v roku 1995 (Bratislava, Leopoldov) a 2000 (Bratislava, Košice) neobsahujú zistenie, ktoré by potvrdzovalo hrubé porušovanie zákonnosti. Odporúčania Výboru CPT smerovali k zlepšeniu materiálnych, sociálnych a hygienických podmienok osôb vo väzbe, na kultúrno-osvetové a športové aktivity, na skrátenie intervalu návštev, ich organizáciu, na precizovanie podmienok pri uplatňovaní niektorých práv obvinených a odsúdených a na prehodnotenie niektorých oprávnení príslušníkov zboru, vrátane počtu a spôsobu použitia donucovacích prostriedkov.

Za účelom zlepšenia materiálnych podmienok odporučil Výbor CPT zaradiť rekonštrukciu ubytovacieho monobloku v Ústave na výkon väzby Bratislava medzi priority

zboru a za minimálnu ubytovaciu plochu stanoviť najmenej 4 m² na jednu osobu, pokiaľ je v cele ubytovaných viac osôb. Za ideálnu ubytovaciu plochu považuje 9 m², ak je na cele umiestnená iba jedna osoba.

Poznatky z návštevy Výboru CPT boli zhrnuté do „Správy pre vládu Slovenskej republiky“. Vláda Slovenskej republiky odpoveď prerokovala na svojom zasadnutí dňa 10. októbra 2001. Plnenie odporúčaní a pripomienok uvedených v správe Výboru CPT a opatrení určených v odpovedi vlády Slovenskej republiky na správu boli zapracované do Hlavných úloh Zboru väzenskej a justičnej stráže na roky 2002, 2003 a 2004. Treba uviesť, že na realizáciu základných opatrení by bolo potrebné na roky 2003 až 2006 zabezpečiť zvýšené prostriedky zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky v kapitálových a bežných výdavkoch, a to o 313 650 000 Sk. Zbor v roku 2003 preinvestoval 22 925 000 Sk a na rok 2004 vyčlenil 84 325 000 Sk.

V súčasnosti je kapacita ciel prepočítavaná z ubytovacej plochy 3,5 m² na jednu osobu (do účinnosti zákona č. 179/1990 Zb., ktorým sa menil a doplňal zákon č. 59/1965 Zb. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov bola ubytovacia plocha 2,5 m² na jednu osobu). Zvýšenie ubytovacej plochy je možné v podmienkach slovenského väzenstva realizovať iba postupne, v nadväznosti na výstavbu nových kapacít a rekonštrukcie ubytovacích objektov.

Zložitosť riešenia ubytovacích kapacít v slovenskom väzenstve si možno uvedomiť pri analytickom pohľade na ubytovacie kapacity vyčlenené na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody. Niektoré objekty slúžiace na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody sú staršie ako 100 rokov a napriek mnohým stavebným úpravám nevyhovujú súčasným kritériám (najmä hygienickým) na moderné väzenské objekty. Mnohé cely sú veľkokapacitné od 4 až do 10 osôb. Vo výkone trestu odňatia slobody je situácia ešte horšia, kde je niekoľko ciel s kapacitou viac ako 20 miest. Rešpektovanie odporúčanej ubytovacej plochy 4 m² na jednu osobu v konkrétnych podmienkach ústavov by znamenalo zníženie ubytovacej kapacity o 1 191 miest, z toho 831 miest v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a 360 miest v ústavoch na výkon väzby. V súčasnosti zbor disponuje celkovou kapacitou 9 605 miest pre obvinených a odsúdených.

III.

Situácia vo väzenstve bola v hodnotenom období ovplyvňovaná postupným zvyšovaním **počtu obvinených a odsúdených**, čo sa prejavilo najmä v ústavoch na výkon väzby. Nárast bol aj v počte osôb a skupín, ktoré spáchali závažnú trestnú činnosť organizovaným spôsobom a osobami, ktoré založili, zosnovali a podporovali zločineckú skupinu. Zabezpečiť účel väzby u tejto skupiny osôb je veľmi náročné a za situácie sústavného zvyšovania počtu osôb vo väzbe a v materiálnych podmienkach ústavov na výkon väzby, ktoré disponujú minimálnym počtom ciel pre jednu osobu, resp. malokapacitných ciel, vyvolávajú potrebu sústavného premiestňovania obvinených v celách, čo spôsobuje okrem iného nežiaduce napätie aj vo vzťahu k personálu ústavov.

Vývoj počtov obvinených a odsúdených je uvedený v prílohe č. 2. Z údajov vyplýva, že nárast osôb v roku 2002 bol o 325 osôb a v roku 2003 mal nárast mimoriadne vzostupnú tendenciu o 1 111 osôb, čo sa považuje za závažný problém. Celkový nárast v hodnotenom období predstavuje zvýšenie o 1 436 osôb, čo si vyžiadalo reprofiláciu Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Ružomberku aj na ústav na výkon väzby. K 19. 5. 2004 je nárast počtu obvinených a odsúdených o ďalších 612 osôb a zboru ostáva len 124 voľných miest.

Výkon väzby je zabezpečovaný v 6 ústavoch na výkon väzby (Banská Bystrica, Bratislava, Levoča, Nitra, Prešov a Žilina), v 4 kombinovaných ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a ústavoch na výkon väzby (Ilava, Košice, Leopoldov a Ružomberok) s celkovou ubytovacou kapacitou 3 234 miest pri dodržaní ubytovacej plochy 3,5 m² na jednu osobu. Pretože v ústavoch na výkon väzby sú ubytovaní aj odsúdení zaradení do domácej réžie, odsúdení premiestnení pre orgány činné v trestnom konaní a odsúdení nastupujúci do výkonu trestu odňatia slobody, je na väzbu využívaná ubytovacia kapacita 2 658 miest. V tejto kapacite nie sú uvedené lôžka vyčlenené pre obvinených v Nemocnici pre obvinených a odsúdených a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Trenčín.

K 31. decembru 2003 bolo vo výkone väzby 2 900 obvinených, čo je 109 % využitia kapacít vyčlenených na väzbu. Zvýšený nárast počtu osôb vo väzbe sa najviac prejavil v Ústave na výkon väzby v Bratislave, v ktorom k uvedenému termínu dosiahol 123 %, v Ústave na výkon väzby v Levoči 160 % a v Ústave na výkon väzby v Prešove dosiahol 132 % využitia kapacít vyčlenených na väzbu. Zvýšený počet osôb v uvedených ústavoch negatívne vplýva na zabezpečovanie účelu väzby.

Výkon trestu odňatia slobody je zabezpečovaný v 7 ústavoch na výkon trestu odňatia slobody (Banská Bystrica - Kráľová, Dubnica nad Váhom, Hrnčiarovce nad Parnou, Košice - Šaca, Nitra - Chrenová, Sučany a Želiezovce), v 4 kombinovaných ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a ústavoch na výkon väzby a v otvorených a polootvorených oddeleniach s celkovou ubytovacou kapacitou 6 947 miest pri stanovení ubytovacej plochy 3,5 m² na jednu osobu. V súlade so Štandardnými minimálnymi pravidlami pre zaobchádzanie s väznenými osobami a s Európskymi väzenskými pravidlami je zabezpečovaný výkon trestu odňatia slobody v samostatných ústavoch pre odsúdených mladistvých a odsúdené ženy. Priemerné využitie ubytovacích kapacít v rokoch 2002 a 2003 v ústavoch na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody je uvedené v prílohe č. 3.

K 31. decembru 2003 bolo vo výkone trestu odňatia slobody 5 969 odsúdených, čo predstavuje 85,9 % využitia ubytovacích kapacít. Treba však dodať, že k uvedenému termínu nenastúpilo do výkonu trestu odňatia slobody napriek právoplatnému rozhodnutiu súdu ďalších 1 704 osôb, hoci priemerný počet odsúdených, ktorí nenastúpili nariadený výkon trestu odňatia slobody mal za posledné obdobie klesajúcu tendenciu (v roku 1997 nenastúpilo 1 575 odsúdených, v roku 2000 nenastúpilo 1 354 odsúdených a v roku 2002 nenastúpilo 1 284 odsúdených).

V hodnotenom období sa zhoršovala skladba odsúdených, čo sa prejavilo okrem iného aj v počte podmienčne prepustených odsúdených z výkonu trestu odňatia slobody (v roku 2003 o 68 osôb menej ako v roku 2002), v roku 2003 bolo udelených o 632 disciplinárnych odmien menej a uložených o 167 disciplinárnych trestov viac ako v roku 2002.

Napriek vysokému rastu počtu obvinených a odsúdených a nepriaznivej skladbe sa v hodnotenom období zvýšila *kvalita zaobchádzania s odsúdenými* pri realizovaní osobitných výchovných postupov, kultúrno-osvetovej práce, ustanoveného poriadku a disciplíny a zamestnávania odsúdených. Z osobitných výchovných postupov sa uplatňoval sociálny výcvik, ktorého sa zúčastnilo 4 010 osôb, skupinové poradenstvo (2 919 odsúdených), skupinová psychoterapia (2 168 odsúdených), relaxačné a psychohygienické techniky (1 788 odsúdených) a krízová intervencia (444 odsúdených). Skupinových, osobitných a liečebno-výchovných postupov za hodnotené obdobie sa zúčastnilo 11 329 odsúdených.

Ústavy na výkon trestu odňatia slobody majú na realizáciu kultúrno-osvetovej práce vytvorené priestorové a materiálne podmienky. Na záujmovú činnosť je zriadených 105 miestností s kapacitou pre 2 099 odsúdených. V niektorých ústavoch sú podmienky optimálne, keď takúto miestnosť má zriadenú každý výchovný kolektív (ústavy

Banská Bystrica - Kráľová, Hrnčiarovce nad Parnou, Nitra - Chrenová a Sučany). Športovú činnosť, ktorá je súčasťou kultúrno-osvetovej práce, majú možnosť odsúdení vykonávať na 28 vonkajších a 62 vnútorných športoviskách. Uvedenú možnosť odsúdení využívali a v rokoch 2002 a 2003 bolo odborným personálom zorganizovaných 3 688 súťaží v loptových hrách, 3 123 stolno-tenisových turnajov a 1 232 šachových turnajov.

Odsúdení sa zapojili do záujmovej činnosti v 106 krúžkoch. Najväčší záujem je o krúžky športové a nasledujú krúžky chovateľské, výtvarné, modelárske, čitateľské, záhradkárske, pestovateľské a technické. Do kurzov pre negramotných bolo zaradených 487 odsúdených, z toho kurz ukončilo 138 odsúdených. Kurzy základného vzdelávania, ktoré pokračujú aj v roku 2004, sa realizujú v ústavoch v Hrnčiarovciach nad Parnou, Ilave, Košiciach - Šaci a Sučanoch, kde je zaradených 184 odsúdených mladistvých.

Komplexné odborné vzdelávanie je realizované iba v ústave Leopoldov v 3-ročnom učebnom odbore elektromechanik pre stroje a zariadenia. Záverečnou skúškou vzdelávanie ukončili 3 odsúdení, ktorým bol vydaný doklad, z ktorého nevyplýva, že bol získaný počas výkonu trestu odňatia slobody. Výučný list vydalo Stredné odborné učilište strojárske Hlohovec. Do prvého ročníka odborného učilišťa bolo prijatých v školskom roku 2003/2004 23 odsúdených, v druhom ročníku pokračuje 9 odsúdených a v treťom 10 odsúdených.

Rekvalifikačné kurzy s vydaním dokladu ukončilo v profesii stolár 48 odsúdených, šiž odevných zvrškov 14 odsúdených, kuchárka 17 odsúdených, kuchár 57 odsúdených, majster ako manažér 12 odsúdených, záhradník 12 odsúdených a v roku 2003 sa začalo s kurzom o epidemiologickej spôsobilosti pre prácu v potravinárstve.

V ústave Leopoldov sa otvorilo v školskom roku 2002/2003 maturitné štúdium v odbore elektromechanik, ktorého výučbu zabezpečuje Stredné odborné učilište elektrotechnické a strojárske Piešťany v úzkej spolupráci s občianskym združením Maják, kde pokračuje v štúdiu 12 odsúdených.

Sociálna pomoc odsúdeným sa orientuje na vybavovanie rôznych žiadostí, poradenstvo a pomoc pri zabezpečovaní vyživovacej povinnosti, vybavovanie dôchodkov, potrebných dokladov, zabezpečovanie ubytovania po ukončení výkonu trestu odňatia slobody a pod. Na sociálnej práci sa významnou mierou podieľajú sociálni pracovníci štátnej správy, ktorí v uvedenom období vykonali v ústavoch 271 návštev. Spoločne so sociálnymi pracovníkmi ústavov sa podieľali na umiestnení 170 osôb do azylových domov po ukončení výkonu trestu odňatia slobody.

Súčasťou zaobchádzania je aj *duchovná starostlivosť* zabezpečovaná v ústavoch na výkon väzby a v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. Na jej realizácii sa podieľali duchovní, laickí pracovníci cirkví a členovia záujmových združení občanov 12 registrovaných cirkví a náboženských spoločností. V ústavoch sa uskutočňovali bohoslužby, biblické hodiny, náboženské rozhovory a rôzne sprievodné akcie. Pravidelné bohoslužby vo všetkých ústavoch vykonávala iba rímskokatolícka cirkev. Ostatné cirkvi vykonávajú bohoslužby sporadicky a nie vo všetkých ústavoch. Významnou udalosťou v systéme zabezpečovania duchovnej služby vo väzniciach bolo zriadenie Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky a vikariátu pre zbor. Podľa koncepcie o duchovnej službe vo väzenstve by malo pôsobiť 20 kňazov katolíckej cirkvi, z toho na Generálnom riaditeľstve zboru dvaja a v každom ústave po jednom.

V rámci Národného programu boja proti drogám zbor vytvára primerané podmienky podľa možností finančných zdrojov *na ochrannú a dobrovoľnú liečbu drogovzo závislých osôb*, ktoré sú vo výkone trestu odňatia slobody. Na psychiatrických oddeleniach zdravotníckych zariadení ústavov zboru absolvovalo súdom nariadenú ochrannú liečbu 374 odsúdených a dobrovoľnú liečbu absolvovalo 153 odsúdených. Z dôvodu zvýšeného nárastu počtu osôb,

ktorým bol uložený aj výkon ochrannnej liečby, zbor zriadil dňom 18. 3. 2002 psychiatrické oddelenie v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Hrnčiarovce nad Parnou s kapacitou 35 lôžok. V roku 2002 bolo zaznamenaných 696 záchytovej drogových závislých osôb (o 157 osôb viac ako v roku 2001), v roku 2003 bolo 596 záchytovej.

Systém drogovej prevencie v podmienkach väzenstva je doplnený postupným zriaďovaním drogovo čistých zón. Ide o rozpracovanie poznatkov zo štátov západnej Európy, ktorej filozofia spočíva vo vyčlenení niektorých ubytovacích objektov ústavov, resp. ich častí pre odsúdených, ktorí sa dobrovoľne rozhodli neužívať drogy a dobrovoľne sa podrobujú testom na drogy a dodržiavajú stanovené pravidlá pre pobyt v bezdrogovej zóne. Bezdrogové zóny sú zriadené v Otvorenom a polootvorenom oddelení Opatovce pri Nemocnici pre obvinených a odsúdených a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Trenčíne, v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých v Sučanoch, v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Želiezovciach a pre ženy v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Nitre - Chrenovej. Ďalšie bezdrogové zóny budú zriadené v roku 2004 v Polootvorenom oddelení Prešov a v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Košiciach - Šaci. Zaobchádzanie v bezdrogovej zóne je orientované na primárnu a sekundárnu prevenciu užívania drog, pri ktorých sa uplatňujú skupinové formy práce zamerané na poradenstvo, sociálne učenie, sociálny tréning, relaxáciu, alternatívne činnosti záujmového, kultúrneho a športového charakteru. V bezdrogovej zóne sú vytvorené priestorové a materiálne podmienky, ktoré zabezpečujú odsúdeným aktívne využívanie voľného času.

Odsúdení, ktorí negatívne pôsobia na ostatných, alebo ohrozujú ich bezpečnosť, sú umiestňovaní v oddeleniach s osobitným dohľadom. Takéto oddelenia sú zriadené v ôsmich ústavoch a ich kapacita je 99 miest.

Jednou z dôležitých úloh zboru je **zamestnávanie odsúdených a obvinených**. Vplyv práce na odsúdených je v procese resocializácie veľmi významný a nezastupiteľný. Pravidelná pracovná činnosť okrem ekonomického efektu priaznivo pôsobí na osobnosť odsúdeného. Dlhodobu nebolo zaznamenané odmietnutie práce odsúdenými.

V roku 2002 bola dosiahnutá priemerná zamestnanosť na úrovni 64,43 %, čo je v porovnaní s predchádzajúcim rokom vyššia zamestnanosť o 4,51 %. Priaznivá úroveň zamestnanosti bola dosiahnutá napriek nárastu počtov odsúdených a ich zhoršujúcou sa profesionálnou skladbou z hľadiska možností zaradenia do práce. Opakovane bolo najzložitejšie obdobie pre zamestnanosť v zimných mesiacoch, počas ktorých sa znížil objem sezónnych a pomocných prác poľnohospodárskeho a stavebného charakteru. Napriek zložitým podmienkam v ekonomickom prostredí, vysokej nezamestnanosti v spoločnosti a neustálemu rastu počtov odsúdených a obvinených mala zamestnanosť odsúdených aj v roku 2003 zachovanú úroveň predchádzajúceho roku. Priemerná zamestnanosť v roku 2003 bola 64,63 %. Zarádovanie odsúdených sa vykonáva vo vnútornej prevádzke ústavov (kuchyne, vývarovne, údržba, prevádzka tepelného hospodárstva, upratovanie, atď.), kde je zaradených 26,36 % z osôb zaradených do práce a v strediskách vedľajšieho hospodárstva, ktoré majú textilný, drevospracujúci, stavebný a poľnohospodársky charakter. V strediskách je zaradených 73,64 % z osôb, zaradených do práce.

V strediskách vedľajšieho hospodárstva zameraných na poľnohospodársku výrobu bolo za hodnotené obdobie priemerne ročne vyprodukovaných 200 t zeleniny a 1 019,5 t ostatných plodín (pšenica, jačmeň, kukurica a i.). V živočíšnej výrobe bolo vyprodukované bravčové, hovädzie, baranie, kozľacie a morčacie mäso priemerne v objeme 149,3 t. Vlastné zásobovanie v zbore predstavuje u bravčového mäsa 73,07 % a u hovädzieho mäsa 40,83 %. Priemerná mesačná pracovná odmena odsúdených zaradených do práce bola 2 447 Sk. Jej výška je v strediskách vedľajšieho hospodárstva závislá od plnenia výkonových noriem odsúdenými, u ktorých je produktivita práce väčšinou na veľmi nízkej úrovni. Kladný

hospodársky výsledok v strediskách vedľajšieho hospodárstva dosiahol v roku 2002 objem vyšší ako 17 miliónov Sk a v roku 2003 necelých 14 miliónov Sk.

Strediská vedľajšieho hospodárstva zamerané na šitie dodali v roku 2002 pre potreby zboru výstrojnú súčasti pre obvinených a odsúdených v celkovej hodnote 16 515 000 Sk a pre príslušníkov v hodnote 1 085 000 Sk, v roku 2003 v celkovej hodnote 18 248 000 Sk, z toho pre príslušníkov v hodnote 996 000 Sk. Cieľom je zabezpečiť samozásobenie zboru predovšetkým v oblasti stravovania a dodávok potrieb intendačných a stavebno-ubytovacích materiálov vo vybraných komoditách.

Zvýšená pozornosť bola venovaná otázkam **ochrany a obrany ústavov** na výkon väzby a ústavov na výkon trestu odňatia slobody, zabezpečeniu ochrany súdnych objektov a nerušenému súdnemu konaniu. Zbor prehodnotil úroveň stavebných, žienijných, technických, spojovacích a signálno-bezpečnostných prostriedkov vnútorného a vonkajšieho systému bezpečnosti ústavov a prijal opatrenia na zvýšenie ochrany pred rizikom útoku zvonku. Uvedenou analýzou sa zistilo, že na dostatočne účinné dobudovanie ústavov sú potrebné značné objemy finančných prostriedkov. Preto ich realizácia je rozložená na obdobie 10 až 15 rokov.

Aktuálna bezpečnostná situácia v Slovenskej republike, nárast počtu osôb, ktoré spáchali závažnú trestnú činnosť a zohľadnenie reálneho stavu prostriedkov bezpečnosti v objektových sústavách zboru a pri jednotlivých činnostiach viedli k zaradeniu celého úseku bezpečnosti medzi priority zboru v nasledujúcom období.

V rokoch 2002 a 2003 zbor zabezpečoval niektoré eskorty obvinených a odsúdených, najmä osôb, ktoré spáchali závažnú trestnú činnosť organizovaným spôsobom, v spolupráci s príslušnými organizačnými súčasťami Policajného zboru (s útvarom osobitného určenia Prezídia Policajného zboru a policajnými pohotovostnými útvarmi krajských riaditeľstiev Policajného zboru). V roku 2002 bolo vykonaných 13 869 eskort, ktorými bolo preeskortovaných 39 883 osôb, t.j. zvýšenie počtu eskort o 794 ako v roku 2001. V roku 2003 bolo vykonaných 15 506 eskort, ktorými bolo preeskortovaných 46 571 osôb. V porovnaní s rokom 2001 bol v roku 2002 nárast eskort pre orgány činné v trestnom konaní o 203 eskort a v roku 2003 o ďalších 412 eskort.

Dobrá úroveň spolupráce jednotlivých úsekov služobnej činnosti zboru potvrdzuje aj skutočnosť, že od roku 2000 nebol vykonaný útek obvineného alebo odsúdeného z objektu ústavu alebo zo stráženého pracoviska. Osobitne významnú úlohu pri koordinovaní úloh vnútornej a vonkajšej bezpečnosti plní úsek preventívno-bezpečnostnej služby.

V rámci **personálneho budovania** zboru sa venuje zvýšená pozornosť vzdelávaniu príslušníkov zboru. V súlade s Konceptiou vzdelávania v zbore sú vytvárané podmienky príslušníkom zboru na získanie odborného vzdelania v Inštitúte vzdelávania Zboru väzenskej a justičnej stráže a vysokoškolského vzdelania na vysokých školách humanitného smeru (najmä pedagogických a filozofických fakultách). V súčasnej dobe študuje na vysokých školách 197 príslušníkov zboru, z toho 44 na Akadémii Policajného zboru.

Akreditačná komisia vlády Slovenskej republiky schválila predložený návrh rektora Akadémie Policajného zboru v Bratislave na otvorenie špecializácie Zboru väzenskej a justičnej stráže v magisterskom štúdiu v študijnom odbore Bezpečnostné služby. Výučba špecializácie pre príslušníkov zboru sa začala v školskom roku 2002/2003 a podieľajú sa na nej riadiaci pracovníci Generálneho riaditeľstva zboru a ústavov. Uvedenou špecializáciou sa dobudoval systém vzdelávania príslušníkov zboru a vytvorili sa podmienky na ich kvalitnejšiu prípravu na výkon štátnej služby v zbore.

V roku 2004 zbor pristúpil k plneniu úlohy čiastočného scivilnenia zboru porovnateľného s európskymi krajinami.

Projekt čiastočného scivilnenia zboru na obdobie rokov 2005 - 2010 predpokladá scivilnenie 401 funkčných miest na služobných úsekoch s prevahou administratívnej práce. Postupným scivilnením sa vytvoria podmienky na pokrytie nárastu počtu väzňov a následného zvýšenia funkčných miest príslušníkov zboru do výkonu štátnej služby v priamom kontakte s obvinenými a odsúdenými. Podľa spracovanej etapizácie sa scivilnenie určených funkčných miest bude realizovať postupným scivilnením 52 funkčných miest v roku 2005, 71 funkčných miest v roku 2006, 67 funkčných miest v roku 2007, 70 funkčných miest v roku 2008, 96 funkčných miest v roku 2009 a 45 funkčných miest v roku 2010.

Etapizácia scivilnenia zohľadňuje predpokladaný odchod príslušníkov zboru do výsluhového dôchodku v uvedenom období a eliminuje na najnižšiu možnú mieru dopad na funkčnosť služobných úsekov dotknutých scivilnením.

Realizácia scivilnenia predpokladá systemizovanie požadovaného počtu tabuľkových funkčných miest zamestnancov zboru a doplnenie § 11 zákona č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a doplnení niektorých zákonov o ustanovenie, ktorým sa príplatok za prácu v sťaženom a zdraví škodlivom pracovnom prostredí priznáva do výšky 10 000 Sk zamestnancom zboru. Realizácia čiastočného scivilnenia predpokladá i doplnenie prílohy č. 1 k Nariadeniu vlády Slovenskej republiky č. 111/2002 Z. z., ktorým sa vydáva katalóg pracovných činností s prevahou duševnej práce vo verejnej službe o funkčné miesta, vytvorené v dôsledku čiastočného scivilnenia zboru, ktoré sa v katalógu nenachádzajú.

IV.

Zbor naďalej pokračoval v skvalitňovaní práce pri zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými odbornou prípravou personálu, uplatňovaním zásad vnútornej diferenciacie a osobitných výchovných postupov, udržiavaním zamestnanosti, individuálnym prístupom k špecifickej skupine odsúdených. Aktívne spolupracoval s cirkevnými organizáciami a občianskymi združeniami.

Pripravovaný nový zákon o výkone väzby bude orientovaný pri zaobchádzaní s obvinenými tak, aby výkon väzby nebol vnímaný ako sankčný, ale ako zaistovacia inštitúcia pri zabezpečení širších práv a slobôd občana vo výkone väzby pri dôslednom uplatňovaní zásad prezumpcie neviny. Nový zákon o výkone trestu odňatia slobody preberá všetky pozitívne skúsenosti z doterajšieho výkonu trestu odňatia slobody s dôrazom na aktívny podiel odsúdeného na vlastnej resocializácii pri udržiavaní sociálneho kontaktu s rodinou.

Vysoký nárast počtu obvinených a odsúdených mal veľký dopad na vyťaženosť ubytovacích kapacít zboru (98,7 % k 19. 5. 2004). Situácia si vyžaduje hľadať riešenie pri vytváraní nových ubytovacích kapacít. Zbor uvažuje okrem rekonštrukcií objektov ústavov a výstavby nových aj o prevode a využití vhodných objektov, ktoré sú evidované ako prebytočný štátny majetok v správe Ministerstva obrany Slovenskej republiky. Zmenou pôsobnosti Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Ružomberku aj na ústav na výkon väzby a z početného rozloženia obvinených pre okresné sudy nie je potrebné budovať v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Dubnici nad Váhom aj ústav na výkon väzby. Vytváranie nových ubytovacích kapacít si vyžiada navýšenie systemizovaných počtov personálu.

Z á v e r

Vývoj počtov obvinených a odsúdených, ako aj odporúčanie Výboru CPT si vyžaduje budovanie nových ubytovacích kapacít rekonštrukciou, prístavbou alebo zriadením nového ústavu, čo bude mať dopad na počty personálu. Pripravovanou a realizovanou rekonštrukciou Ústavov na výkon väzby Bratislava (150 miest), Leopoldov (140 miest), Nitra (100 miest), Žilina (110 miest) a výstavbou nového ústavu v Bratislave (300 miest) sa zvýši ubytovacia kapacita o 800 miest. Rekonštrukciou Ústavov na výkon trestu odňatia slobody Banská Bystrica - Kráľová (23 miest), Dubnica nad Váhom (120 miest), Leopoldov „Hrad“ (530 miest), Želiezovce (60 miest) a Sabinov (300 miest) sa zvýši ubytovacia kapacita o 1 033 miest.

Porovnávať materiálne podmienky na zabezpečenie výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody s vyspelými európskymi krajinami možno iba v niektorých ústavoch vybudovaných, resp. rekonštruovaných po roku 1990. Takýmito sú Ústav na výkon väzby Banská Bystrica, Ústav na výkon trestu odňatia slobody Košice - Šaca a Nitra - Chrenová, Ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých Sučany a Nemocnica pre obvinených a odsúdených a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Trenčín. Ďalšie zlepšovanie materiálnych, sociálnych a hygienických podmienok v ústavoch na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody zostáva aj naďalej jednou z hlavných úloh koncepcie.